

طومار عضدالملک

مشهد و صدر اعظم وقت رساند و به مهر ۵۵۳ تن از آنان مهور کرد. پس از آن برای رسمیت بخشیدن به این سند، حاج میرزا عبدالله، فراش باشی حرم مطهر را قاصد کرد تا آن را به تایید دربار هم برساند. در تهران مستوفیان، اطلاعات طومار را با دفتر ثبت و مالیات مطابقت داده و بعد از تصدیق خدمت شاه بردند. به این شکل در سال ۱۲۷۵ قمری مهر تایید ناصرالدین شاه هم بر طومار عضدالملک ثبت شد. در طومار عضدالملک بعد از خطبه‌ای در حمد خدا و منقبت ائمه معصومین و دلایل نگارش آن، همه موقوفات آستان قدس به تفکیک اسامی و کلیات، شهرها، بلوکات و رقبات مرقوم شده است. متن این طومار به خط شکسته و با ارقام سیاق نوشته شده و اصل آن ابعادی به طول ۹۱ متر و عرض ۴۴ سانتی متر دارد.

این سند تاریخی ارزشمند که اکنون در اداره مخلوطات کتابخانه مرکزی آستان قدس نگهداری می‌شود، طی حکم شماره ۱۲۳۳/۳۹۶۰-۱۱/۱۳۱۴ در سال ۱۳۱۴ خورشیدی توسط دیوان عالی تمیز (دیوان وقت دادرسی کشور) به عنوان سند رسمی تایید و گواهی شده است. دیوان عالی کشور نیز طی نامه شماره ۵۴۶۹ هجری حکم را تایید کرده و آن را جزو اسناد رسمی و معتبر شناخته است.

متن طومار برای نخستین بار در سال ۱۳۱۷ قمری در کتاب آثار رضویه به صورت دست‌نویس، با ارقام سیاق چاپ سنگی شد. در سال ۱۳۷۹ خورشیدی نیز شورای علمی وقف مرکز خراسان شناسی با خواندن ارقام سیاق طومار متن آن را حروف چینی و به صورت محدود منتشر کرد.

سید محمدحسین حسینی قزوینی معروف به صدر دیوان خانه و ملقب به عضدالملک، در سال ۱۲۷۲ هجری قمری یا حکم ناصرالدین شاه برای اولین بار به عنوان تولیت آستان قدس انتخاب شد و در نخستین سال حضورش در این منصب دسته اقدام مهم و بزرگی زد. عضدالملک تصمیم گرفت تا فهرستی از املاک، عقار (ملک و زمین زراعی)، خانات، حمامات و مستغلات موقوفه آستان قدس را گردآوری کند و آن را در طوماری ثبت کند. طوماری که بعدها با نام طومار عضدالملک شناخته شده و یکی از مهمترین اسناد مجموعه آستان قدس رضوی شد. او در ربیع سال ۱۲۷۳ قمری دستور تهیه این طومار را صادر کرد. طوماری که دلیل نگارش آن پراکندگی وقف‌نامه‌ها، طومارها و نسخه‌های موقوفه‌های آستان قدس و جلوگیری از تعدی و طمع دشمنان و موقوفه‌خواران بوده است. دست‌اندرکاران تدوین این سند، تمام موقوفات مندرج در وقت‌نامه‌ها، اسناد شرعی موجود در کتابخانه آستان قدس و طومارها از جمله موقوفات مذکور در طومار علیشاهی را فهرست کرده و سیاهه‌ای از این موقوفات مطلقه و خاصه (دارای وقف‌نامه و معلوم‌المصرف) را به ثبت رسانند. البته ظاهراً در همان زمان هم تعدادی از املاک و مستغلات موقوفه به تصرف موقوفه‌خواران درآمده و انتفاع آن از آستان سلب شده بوده که اسامی آنان در این طومار قید نشده است.

عضدالملک که عزمش را برای این کار جزم کرده بود، طومار را به تایید امنای آستان قدس، مستوفی خراسان، علما و بزرگان